

אגודת חוקרי צבא חברה בישראל

גילון מספר 5

סקירת מאמרים

מהארץ ומהעולם

בנושא יחסי צבא-חברה

ינואר-מרץ 2022

תוכן העניינים

3 פתח דבר

4 מהי אגודת חוקרי צבא חברה בישראל

5-18 סקירת מאמרים

5-8 צבא וחברה

9-11 הארגון והמקצוע הצבאי

12-15 הצבא, הממשלה וארגוני ביטחון נוספים

16-18 תרבות, כוח אדם ומשאבי אנוש

19-21 רשימת המקורות המלאה

פתח דבר

אנו שמחים להעביר לעיון את המהדורה החמישית של הדו"ח הרבעוני, שתכליתו עדכון על התפתחות הידע בתחום העיסוק של האגודה. הדו"ח מבוסס על עיון בכתבי עת, אתרים של גופי מחקר וממשל בישראל ובחו"ל. אנו מאמינים שחברי האגודה יכולים למצוא בדו"ח מידע עדכני, שיסייע להם בפיתוח המחקר.

המהדורה החמישית כוללת מאמרים שפורסמו בין החודשים ינואר-מרץ 2022 והמהדורה הבאה תכלול את החודשים אפריל-יוני 2022. הדו"ח מכיל תקצירים והפניות למאמרים, דו"חות מחקר וספרים שראו אור בתקופה האמורה. כלולים כאן עיקר המאמרים שנכתבו על ידי חוקרים מישראל, וכן מבחר מקורות שנכתבו בעולם. בסך הכול כלולים בסקירה הנוכחית 25 מאמרים וספרים, שלוקטו ונערכו על ידי גברת תודיה עשור.

נשמח מאוד לקבל הערות על מידע נוסף ועל תחומי עניין חשובים שיש להוסיף ולפתח. על מנת לעשות זאת ניתן להיכנס [לכאן](mailto:itamar.rickover@gmail.com) (בעדיפות) או/ו לשלוח לנו מייל לכתובת:

itamar.rickover@gmail.com

בברכה,

ד"ר איתמר ריקובר
מנכ"ל אגודת חוקרי
צבא-חברה בישראל

פרופ' עוזי בן שלום
יו"ר אגודת חוקרי
צבא-חברה בישראל

מהי אגודת חוקרי צבא-חברה בישראל?

אגודת חוקרי צבא חברה בישראל הוקמה בשנת 2012. חברי האגודה הינם כולם חוקרים העוסקים במחקר אקדמי בתחום יחסי צבא-חברה והם מגיעים מדיסציפלינות שונות: חוקרי תקשורת ואנשי מדע-מדינה, סוציולוגים ואנתרופולוגים, היסטוריונים וכלכלנים, משפטנים, פילוסופים, אנשי חינוך ופסיכולוגים. בקרב החוקרים באגודה קיים שוני רב בהשקפות הפוליטיות ובגישות האסטרטגיות; אולם, המכנה המשותף המאחד אותנו לקהילייה אחת הוא התפיסה לפיה נדרש מחקר אובייקטיבי, ככל האפשר, של אופן פעילותם של המוסדות הביטחוניים, של הממשק בינם ובין שאר מוסדות המדינה, ושל חלקה של החברה בשליטה בהם.

בראש יעדיה של האגודה ניצבים קידומו, הצגתו וניתוחו של המחקר הבין-תחומי המתמקד בנקודות מבט שונות ומגוונות של יחסי צבא וחברה בישראל: הקשרים בין הצבא לחברה, הממשק שבין הדרג האזרחי לדרג הצבאי, היחסים שבין הצבא ובין גופי ביטחון אחרים, וכן ההיבטים החברתיים והארגוניים השונים של הצבא. כמו כן, פועלת האגודה להפיץ את הידע המחקרי המצטבר בארץ ובחו"ל, בקרב גורמים באקדמיה, בצבא, במוסדות הביטחון, ובציבור הרחב.

האגודה בשיתוף הוצאת 'מערכות' מוציאה לאור כתב עת דו-שנתי בשם "חברה, צבא וביטחון לאומי". עורך ראשי, פרופ' אורי בר יוסף, לעיון ניתן להיכנס [לכאן](#).

אתר האגודה: <http://www.civil-military-studies.org.il>

יו"ר האגודה: פרופ' עוזי בן שלום.

מנכ"ל האגודה: ד"ר ריקובר איתמר.

יו"רים קודמים: פרופ' יורם פרי, פרופ' זאב דרורי, ד"ר ראובן גל (מייסד האגודה).

חברי הנהלת האגודה (לפי סדר א, ב): ד"ר אבי ביצור, פרופ' אייל בן-ארי, ד"ר עפרה בן-ישי, פרופ' עוזי בן-שלום, ד"ר ראובן גל, פרופ' זאב דרורי, פרופ' אילת הראל, ד"ר רוני אור טיארניאן, פרופ' סטיוארט כהן, פרופ' אודי לבל, ד"ר אייל לוין, פרופ' אהוד מניפז, פרופ' הלל נוסק, ד"ר כרמית פדן, פרופ' יורם פרי, ד"ר איתמר ריקובר, ד"ר איתן שמיר, פרופ' גבי שפר, ד"ר עידית שפרן-גיטלמן, ד"ר דב תמרי.

יועץ משפטי: עו"ד איל נון.

רו"ח: חן נוי.

להצטרפות לאגודה ניתן לפנות למנכ"ל האגודה ד"ר ריקובר איתמר, בטלפון 054-3098055, בדוא"ל: itamar.rickover@gmail.com

צבא וחברה

אלישבע רוסמן (2022). **שירות צבאי כמשפיע על תפיסות חברתיות בישראל: השסע הדתי-חילוני כמקרה בוחן**. חברה, צבא וביטחון לאומי, גיליון 3.

החברה הישראלית מתאפיינת בשסעים חברתיים עמוקים, בהם השסע בין המגזר החילוני לדתי. במחקר זה נבדק אם בוגרי שירות צבאי ולאומי, שקשרו במהלך השירות קשרי חברות עם אנשים שונים מהם במידת המחויבות הדתיות שלהם, יהיו מוכנים לשחזר חוויה זו בעת לימודיהם האקדמיים. המחקר מצא כי בוגרי שירות צבאי ולאומי נוטים לשחזר את חברויות השירות שלהם גם בעת לימודים אקדמיים; כלומר, מי שהיו להם חברים שונים מהם במידת מחויבות דתית בעת השירות, נוטים לשוב ולהתחבר עם השונים מהם גם בתקופת הלימודים. עם זאת, ניסיון השירות מלמד אותם על מגבלותיה של חברות זו, והם מגיעים למערכות יחסים אלה באופן מפוכח.

מהמחקר נראה כי שירות (בעיקר צבאי) אינו מגשר בהכרח על פני שסעים חברתיים במובן הפשוט של המושג, אולם מאפשר היכרות המעודדת יצירת קשרים חברתיים חוצי-מגזרים.

[קישור למאמר](#)

שני אלמוג (2022). **השתקפויות של החברה בישראל בפקודות המנהיג הצבאי: ניתוח מקרה הרמטכ"ל**. חברה, צבא וביטחון לאומי, גיליון 3.

צה"ל הוא שדה חברתי מרכזי בחברה בישראל, והרמטכ"ל כמפקד העליון של הצבא ממלא תפקיד סמלי חשוב בהקשר זה. המאמר מציג ממצאי מחקר שבחן את האופן שבו התמורות החברתיות שחלו בחברה בישראל מיום הקמת צה"ל, באות לידי ביטוי בדברי הרמטכ"ל. ממצאי המחקר מגלים ארבע תמות מרכזיות שדרכן אפשר להבחין בתנועה החברתית-ערכית שחלה בחברה בישראל במהלך הזמן. ראשית, האינטראקציה המנהיגותית בין הרמטכ"ל לפקודיו התעצבה עם השנים באופן שונה, בדרך שהמנהיג מתחייב לדברים מסוימים מול פקודיו, ולא רק דורש. שנית, נמצא שעם הזמן השיח שמתקיים על האויב התמתן בעוצמותיו. שלישית, במהלך השנים התרחבה ההתייחסות של הרמטכ"ל לנופלים מקרב כוחותינו. רביעית, במהלך השנים התפתח נרטיב של ביקורת עצמית של הארגון הצבאי כלפי עצמו, והרמטכ"ל עצמו מהדהד זאת בדבריו.

הטענה המרכזית במאמר היא שתמות אלה משקפות מגמות של שינויים תפיסתיים וערכיים בחברה בישראל, ולכן ניתוח דברי הרמטכ"ל יכול להניב הבנות הן לגבי המנהיגות הצבאית הבכירה, והן ביחס לחברה בישראל.

[קישור למאמר](#)

יגיל לוי (2022). משבר הלגיטימציה של מודל גיוס החובה. עדכן אסטרטגי, כתב עת רב-תחומי לביטחון לאומי, גיליון 1 כרך 25.

בשנים האחרונות מתנהל דיון ציבורי ערני על עתידו של גיוס החובה, ובשיאו התפרסמו בנובמבר 2021 ממצאי סקר של המכון הישראלי לדמוקרטיה, שלפיו רוב הציבור היהודי תומך בביטולו של גיוס החובה (הרמן ועמיתיה, 2021). דיון זה הוא הזדמנות לעסוק במכלול ההיבטים של משבר גיוס החובה. בחלק הראשון מחבר המאמר מציג את משבר גיוס החובה וטוען שיש לראות בו משבר לגיטימציה הנובע מקריסת המודל תחת עומס הסתירות שבתוכו הוא מתקיים. בחלק השני מחבר המאמר מתייחס לטענות שהעלה הצבא, באמצעות הרמטכ"ל, באשר לתרומתו של הצבא לחברה ולכלכלה כהצדקה להמשך גיוס החובה ויציג טיעוני נגד. בחלק השלישי והמסכם יציג את הצעתו להנהגת מודל גיוס חובה בררני רשמי.

[קישור למאמר](#)

Udi Lebel and Tzlil Ben-Gal (2022). Yearning for Meaning: Israeli Terror Casualties' Families Community and the National Bereavement Discourse. In Ofra Mayseless and Pninit Russo-Netzer (Ed's) **Finding Meaning**. Oxford University Press.

משפחות נפגעי הטרור בישראל פועלות למען הכרה מוסדית ולאומית בטרומה ובאובדן שנחו ע"י חברי המשפחה כחלק בלתי נפרד מהמאבק של ישראל לעצמאות ולביטחון. היכולת לייחס משמעות לאובדן ולטרומה היא משאב שיקומי טיפוסי. על כן, כותבי המאמר מנסים להציע שאחת הדרכים להפקת המשמעות ושיוכו למושג ההקרבה, היא בעזרת מסגור מחדש (reframing). בפרק זה, כותבי המאמר ממחישים את הקישורים בין תיאוריית מסגור מחדש, תיאוריית יצירת המשמעות בפרט וכן ובין עולם השיקום והטרומה ככלל בעזרת למידה והתמקדות במשפחות נפגעי הטרור בישראל.

[לתקציר הספר](#)

Udi Lebel, Batia Ben-Hador, and Uzi Ben-Shalom (2022). Jewish Spiritualization as "Meaning Injection": An Ethnography of a Rabbinic Seminar in the Israeli Military. In Ofra Mayseless and Pninit Russo-Netzer (Ed's) **Finding Meaning**. Oxford University Press.

לצבא ההגנה לישראל (צה"ל) מעמד ייחודי בחברה הישראלית, בהיותו לא רק מוסד ביטחוני אלא גם מוסד שסביבו מאורגנת החברה הישראלית כולה בצורה ייחודית של מיליטריזם תרבותי. עם זאת, לקראת סוף המילניום, האליטות של ישראל, בדומה לקהילות נאו-ליברליות אחרות בעולם המערבי, החלו לחוות את מה שכונה "הפער הצבאי האזרחי" - ניתוק מהאתוס הצבאי בפרט ומזה הקולקטיבי-פטריוטי בכלל בעד אתוס חדש, פוסט-מודרני, אינדיבידואליסטי.

המחקר האינדוקטיבי המתואר בפרק זה מסתמך על ניתוח תוכן, שיח של מערכי שיעור, שיחות וראיונות עם נציגי "תודעה יהודית" ומחקר אתנוגרפי שנערך במהלך מפגשי סמינר "כישורים ניהוליים ברוח התנ"ך" שאורגן ע"י יחידת התודעה היהודית. פעילות יחידה זו, כפי שיובהר, חדורת פרקטיקות רוחניות שמטרתן לקדם תובנות שמרניות. המשתתפים בסמינר זה לומדים שהצבא הפוסט-הרואי כושל ושעקרונות ניהול צבאיים שקיימים מימי המקרא (אך עם זאת מוצגים כמודרניים) הם הפתרון להחזיר את הצבא לתפארתו הקודמת.

[לתקציר הספר](#)

Levi-Belz, Y., Dichter, N., & Zerach, G. (2022). **Moral injury and suicide ideation among Israeli combat veterans: The contribution of self-forgiveness and perceived social support.** *Journal of interpersonal violence*, 37(1-2), NP1031-NP1057.

לוחמה מודרנית בסביבה אזרחית עלולה לחשוף את הלוחמים לאתגרים מוסריים חמורים. בעוד שרוב האתגרים הללו מטופלים ביעילות, לחלק מהאירועים העלולים לפגוע במוסר (PMIEs) עלולים להיות השפעות פסיכולוגיות, רוחניות ובין-אישיות מזיקות, מה שעלול להגביר את הסיכון לרצון והתנהגות אובדנית (SIB). במחקר זה, מטרת מחברי המאמר היא לבחון את התפקיד המגן של סליחה-עצמית ותמיכה חברתית על הקשר בין חשיפה ל-PMIEs ו-SIB בקרב יוצאי קרב. המדגם כלל 191 יוצאי קרב ישראלים שמילאו שאלוני דיווח עצמי מאומתים במחקר רוחבי, תוך הקשר של פגיעה מוסרית, SIB, תמיכה חברתית וסליחה עצמית. יוצאי קרב ותיקים עם היסטוריה של SIB חשפו רמות גבוהות יותר של חשיפה ל-PMIEs ורמות נמוכות יותר של סליחה עצמית ותמיכה חברתית מאשר יוצאי קרב ותיקים ללא היסטוריה של SIB. יתרה מכך, מעבר לתרומות של ממדי PMIE, נמצאו תרומות משמעותיות של סליחה עצמית ותמיכה חברתית נתפסת לרעיונות התאבדות נוכחיים (SI). המודל הממתן הצביע על כך שתמיכה חברתית גבוהה יותר מיתנה את הקשר בין PMIEs ל-SI הנוכחי. בהתבסס על הממצאים הנוכחיים, ניתן להציע כי סליחה עצמית ותמיכה חברתית נתפסת הם תורמים חשובים להורדת רמות SI בקרב ותיקים עם PMIEs. ניתן להציע עוד כי תמיכה בין אישית עשויה לסייע לוותיקים לפתח תחושת שייכות וקשר, המהווה בסיס סביר להפחתת הסיכון ל-SI בעקבות חשיפת PMIE.

[קישור למאמר](#)

Ashwal-Malka, A., Tal-Kishner, K., & Feingold, D. (2022). **Moral injury and cannabis use disorder among Israeli combat veterans: the role of depression and perceived social support.** *Addictive behaviors*, 124, 107114.

שימוש בקנאביס נפוץ מאוד בקרב יוצאי צבא, אשר נוטים גם לפתח הפרעת שימוש בקנאביס (CUD). המחקר הנוכחי בדק את הקשר בין פגיעה מוסרית (MI), שעלולה להתרחש בעקבות פעולות שנלמדו בהקשר לחימה וערערו אמונות מוסריות, לבין פיתוח הפרעת שימוש בקנאביס (CUD). כמו כן, מחקר זה בודק את התפקיד המתווך של דיכאון ואת התפקיד הממתן של קבלת תמיכה חברתית.

[קישור למאמר](#)

הצבא, הממשלה וארגוני ביטחון נוספים

אבנר ברנע (2022). **האינתיפאדה השנייה והפתעה אסטרטגית: מקרה בוחן של מודיעין לריצוי קברניטים**. חברה, צבא וביטחון לאומי, גיליון 3.

למחלוקת המודיעינית בשאלה אם האינתיפאדה השנייה (אוקטובר 2000) הייתה פרי יוזמה של יאסר ערפאת והרשות הפלסטינית או שמא התפרצות ספונטנית שהפתיעה את שני הצדדים, השלכות רחבות שעד היום לא קיבלו התייחסות ראויה. עלפי הערכת מודיעין אחת, שהייתה מקובלת על רוב מקבלי ההחלטות ועיצבה במידה רבה את תגובת ישראל, ערפאת יזם את המהומות. עלפי הערכה אחרת, לה היו שותפים רבים מגורמי המקצוע באמ"ן ובשב"כ, ערפאת לא יזם את המהומות ובשלב הראשון אף ניסה לעצור אותן ולהרגיע את המצב. בהמשך, בעקבות תגובה קשה של צה"ל, הצטרף ורכב על הגל. אף על פי שצה"ל נערך למהומות בעקבות התסכול הפלסטיני מכישלון פסגת קמפ דייוויד ובשל הניסיון מאירועי יום הנכבה במאי 2000, העיתוי שבו פרצו וזליגתן לתוך "הקו הירוק" הפתיעו אותו ואת מקבלי ההחלטות.

המאמר טוען כי הערכת המודיעין לפיה ערפאת יזם את המהומות שגויה. בהצגתה כהערכה דומיננטית בפני מקבלי ההחלטות היו כרוכים לא רק כשלים מקצועיים, אלא גם כשלים אתיים.

[קישור למאמר](#)

עומר דוסטרי (2022). **לא מלחמה ולא שלום: התמודדות ישראל במסגרת העימות באזור האפור עם איראן וחיזבאללה**. חברה, צבא וביטחון לאומי, גיליון 3.

בעשור האחרון גדלה מעורבותם של שחקנים שונים במסגרת העימות באזור האפור. עימות זה מוגדר כמרחב תפיסתי בין שלום ומלחמה, שבו מתנהלות פעולות החורגות מסף התחרות הרגילה, אך אינן חורגות – באופן מכוון – מסף של עימות צבאי ישיר בקנה מידה נרחב. תכליתו של העימות להשיג יתרונות מדיניים, כלכליים וצבאיים בזירה הבין לאומית או האזורית, במעין תחרות גיאור-פוליטית, ולהימנע במקביל מתגובות צבאיות מהיריבים.

מטרות מאמר זה להציע גיבוש של תיאוריה כוללת וסדורה באמצעות המשגה ואפיון של העימות באזור האפור, תוך ניתוח יישומי של מקרה בוחן הנוגע לעימות העקיף בין ישראל לאיראן ולחיזבאללה.

[קישור למאמר](#)

Furlan, M. (2022). **Israeli-Iranian relations: past friendship, current hostility.** *Israel Affairs*, 1-14.

לאור עשרות שנים של שיתוף פעולה הדוק רב-שכבתי שהפכו לעוינות מוחלטת, איראן וישראל מנסות לחזק את העמדה האסטרטגית שלהן זו מול זו: ישראל באמצעות תקיפת מטרות הקשורות לאיראן בסוריה והתיידדות עם מדינות ערב; בעוד איראן מנסה לגייס תמיכה במיליציות חמושות וארגוני טרור ורודפת תוכנית נשק גרעיני. אף על פי שאף אחת מהמדינות לא מעוניינת בעימות צבאי, לעולם לא ניתן לשלול לחלוטין חישובים שגויים.

[קישור למאמר](#)

Cohen, H. (2022). **Marketing the Occupation to the Palestinians of the West Bank: Shabak Facebook Pages in Historical Context.** *Israel Studies*, 27(1), 1-34.

בשנים האחרונות, שירות הביטחון הכללי (שב"כ) מנהל זירת לוחמה פסיכולוגית חדשה עם עמוד פייסבוק בשפה הערבית הפונה לפלסטינים, לצד דפים ממוקדים יותר במעקב של קציני שטח אזוריים (מה שמכונה "קפטנים"). המסרים כמעט זהים לסוג התעמולה שהתקשורת הישראלית מכוונת לפלסטינים כבר למעלה ממאה שנה: ישראל כאן כדי להישאר, ישראל רוצה דו-קיום, אבל מי שמתריס לסמכותה סובל מהתוצאות. ההבדל הוא שהפעם המסרים ממוקדים, אישיים, מאוירים בצילומים דוקומנטריים של צעירים עצורים, בתים שנהרסו, קריאות למשתפי פעולה ומלשינים. דפי הפייסבוק הללו זכו לקהילת קהל עצומה, אך הערותיהם מראות שהפלסטינים לא קונים את המסר. חלקם מסמנים עניין בהטבות המוצעות, חלקם מגיבים בשלל קללות ועוד. המדיה החברתית לא הצליחה עד כה לכבוש את ליבם ומוחותיהם של הפלסטינים, אם כי היא עלולה להרתיע אותם מלהצטרף למאבק נגד הכיבוש.

[קישור למאמר](#)

אליהב עמרם (2022). **לקחים ותובנות מתוכנית היזמות (Covid-19) Formula 1.0 של אגף התקשוב וההגנה בסב"ר בצה"ל.** בין הזירות, גיליון 17.

במהלך 2019 נהגתה תוכנית מגירה בשם Formula 1.0 שמטרתה "פיתוח מהיר של מיזמים טכנולוגיים העונים על אתגרי השעה". הרעיון הינו איתור אתגרים מבצעיים-ארגוניים וצרכים בשעת מלחמה או מבצע וזאת לנוכח השתנות האויב והסביבה, ופיתוח פתרון טכנולוגי מהיר באמצעות אנשי אגף התקשוב וההגנה בסב"ר, צה"ל (להלן: "האגף"). במרץ 2020 לנוכח קצב התפשטות הנגיף והחשש מפגיעה בכשירות הצבא ובחיי המשרתים בו, ולמרות שלא מדובר באירוע בטחוני גרידא, הופעלה לראשונה תוכנית המגירה.

התוכנית הותאמה להתמודדות עם הנגיף - איתור אתגרים וצרכים ארגוניים מהאגף ומרחבי צה"ל בעקבות התפשטות הנגיף ומתן מענים טכנולוגיים לאתגרים אלו באמצעות יזמים פנים ארגוניים. במהלך התוכנית, בזמן מהיר

מאוד מתחילתה, הוצגו הפתרונות הטכנולוגיים לאתגרי הקורונה ומיד לאחר מכן בוצעו מחקרי-חלוץ (פילוטרים) אצל דורשים מבצעיים. בתוכנית השתתפו חיילים וקצינים מכל קצוות הצבא והתוכנית היוותה, הלכה למעשה, פלטפורמה כלל צה"לית לפיתוח מיזמים חדשניים בתקופת משבר. בשל פקודות הריחוק החברתי, הבידוד והסגר שבו נמצאו מרבית המשתתפים, התוכנית התקיימה והתנהלה ברובה בפלטפורמות דיגיטליות (WhatsApp, Zoom, Teams) ולמרביתם ללא הכרות מקדימה בין החברים מרחבי האגף והצבא.

במאמר זה נכתבו תובנות מערכתיות שרובן גם מתאימות לניהול תוכניות יזמות בצבא גם בשגרה וגם שלא בפלטפורמות דיגיטליות: חשיבות המשך פיקוד וניהול על יוזמות שהונבטו במסגרת התוכנית, הקמת סירת חדשנות במילואים (חמ"א) שהיוותה קרש מקפצה במהירות ובאיכות הפיתוח לצד אנשי הסדיר. בנוסף השימוש בפלטפורמות דיגיטליות האיצה תהליכים וקידמה החלטות המבוסס על ניסיון וידע ולא על דרגה או סמכות.

[קישור למאמר](#)

הארגון והמקצוע הצבאי

יורם פריד (2022). ההכוונה הצבאית של מערכת הלימודים בבתי הספר בתחילת שנות ה־50. חברה, צבא וביטחון לאומי, גיליון 3.

המלחמה המודרנית, כפי שנתפסה במחלקת תכנון בצה"ל, היא מלחמה טוטלית בין אומות, כלכלתן, משקיהן וכוחותיהן החומריים והנפשיים, הקיימים בפועל והפוטנציאליים. לכן תכנון המלחמה הוא "תכנון היצירה והארגון של הפוטנציאל הלוחם הכללי", לקראת התמודדות צבאית והשגת המטרות האסטרטגיות של המדינה. השאלה מהם מרכיבי העוצמה הלאומית העסיקה את המחקר האקדמי במהלך השנים. חוקרים שונים הצביעו לא רק על גורמים מוחשיים כגון גודל האוכלוסייה, תל"ג, ייצור תעשייתי, גודל הצבא ועוד, כגורמים המשפיעים על פוטנציאל העוצמה הלאומית, אלא גם על גורמים מופשטים כגון המוטיבציה הלאומית, התרבות, המדע, סוג המשטר, חינוך, יעילות בירוקרטית ועוד. בצה"ל ראו את מערכת החינוך כחלק מהותי בפוטנציאל הלאומי של ישראל, וככלי מרכזי בעיצוב הנוער בארץ, הכשרתו והפיכתו לחייל טוב וממושמע לא רק מבחינת כושר פיזי ומוטיבציה עזה להילחם ולשרת, אלא גם מבחינת השכלה. בהתאם לכך ביקשו בצה"ל להתערב בתוכנית הלימודים ולעצבה בהתאם לדרישות הביטחון, הן מבחינת כושר ומוטיבציה והן מבחינת מקצועות לימוד רלוונטיים עבור הצבא.

[קישור למאמר](#)

פנינה שרביט ברוך (2022). פתיחת כלל תפקידי הלחימה בצה"ל בפני נשים. עדכן אסטרטגי, כתב עת רב-תחומי לביטחון לאומי, גיליון 1 כרך 25.

הסוגייה של פתיחת כלל התפקידים בצה"ל בפני נשים עולה בתקופה האחרונה לבחינה מחודשת, בעקבות דחיית בקשותיהן של מלש"ביות ושל חיילות שהודחו מקורסים יוקרתיים להתמייך לתפקידי לחימה בדרג המסתער ועתירות לבג"ץ שהוגשו בנושא. צוות של צה"ל מונה לבחון את הסוגיה. המחברת הופיעה בפני הצוות בתור נציגת פורום דבורה — נשים במדיניות חוץ וביטחון לאומי, יחד עם נציגות נוספות של הפורום. מטרת המאמר להציג מדיניות ראויה לצה"ל, תוך התייחסות לדוחות רשמיים ולמחקרים שנערכו בנושא שילוב נשים בתפקידי לחימה בצבאות זרים.

[קישור למאמר](#)

Pakdaman, M., Shafiei Ghahfarokhi, O., & Farhadi, R. (2022). **A Critique of Ethics of War in the Israeli Defense Forces (IDF).** *Political Studies of Islamic World*, 10 (4).

מחברי המאמר מנסים להעריך ולבחון את הטענה של הצבא הישראלי על עצמו כ"צבא המוסרי ביותר בעולם" בהתבסס על תיאוריית "המלחמה הצודקת" של מייקל וולצר. טענה זו, היא ההצדקה העיקרית בה משתמשים בכירים ישראלים להצדקת פעילויות צה"ל. וולצר נבחר לכך מאחר והוא ידוע כמעורר של "מלחמה צודקת" כמו גם הפטרון הראשי של הקוד האתי של צה"ל.

[קישור למאמר](#)

Harwood-Gross, A., Weltman, A., Kanat-Maymon, Y., Pat-Horenczyk, R., & Brom, D. (2022). **Peace of mind: Promoting psychological growth and reducing the suffering of combat veterans.** *Military Psychology*, 1-11.

תכנית שלום הנפש (POM) נועדה לאפשר ללוחמים קרביים בישראל לעבד את ניסיונם הקרבי, לתת מענה לקשיים במעבר לחיים אזרחיים ולאפשר צמיחה פסיכולוגית כתוצאה משירותם הצבאי. במהלך התוכנית נחקרו 1068 משתתפים בארבע נקודות זמן. תסמינים פוסט טראומטיים נמדדו באמצעות רשימת ה-PTSD ב-DSM-5 (PCL-5) וצמיחה פוסט טראומטית (PTG) נמדדה באמצעות Inventory Post Traumatic Growth Inventory (PTGI). מודלים רב-שכבתיים (MLM) שימשו להערכת סימפטומים ומסלולים פסיכולוגיים עבור כל המשתתפים ועבור אלו שהתחילו עם ובלי תסמיני PTSD, בהתאמה. התוצאות הראו כי אלו שהחלו את התוכנית עם תסמיני PTSD מוגברים חוו הפחתה משמעותית בתסמיני PTSD לאחר השלמת התוכנית. בנוסף, כל המשתתפים הפגינו עלייה ב-PTG בעקבות התוכנית שנשמרה לאורך כל המעקב. הממצאים מצביעים על כך שתוכנית שלום הנפש, POM, מועילה הן ביחס לתוצאות חיוביות והן לתוצאות שליליות של חוויות צבאיות טראומטיות, אם כי ברור שהמעבר מלחימה לחיים אזרחיים מורכב יותר ממה שהאמצעים הנוכחיים מזהים וכי יש צורך במחקרים נוספים שיבחנו את אורח החיים והשינויים תפקודיים המתרחשים בעקבות התוכנית.

[קישור למאמר](#)

Yohanani, L. (2022). **High-Risk Transnationalism: Why Do Israeli-Americans Volunteer in the Israeli Military?** *In Sociological Forum*.

מחקר זה בוחן כיצד אמריקאים ישראלים מהדור השני מסבירים את גיוסם מרצון לצבא הגנה לישראל (צה"ל). בעזרת שימוש ב-63 ראיונות, מחבר המאמר משווה נרטיבים של מוטיבציה לגיוס של שלושה קבוצות: מתגייסים לצה"ל עם רקע ב"צופים", תנועת נוער ישראלית-ציונית בארה"ב; אותם משתתפי תנועה "הצופים" שבחרו שלא להתגייס; מתגייסים לצה"ל ללא רקע תנועתי.

הממצאים ממחישים את החשיבות שיש לנסיבות החיים, לשיקולים אינסטרומנטליים ולחיפוש אחר שייכות בעזרת הגיוס. נשאלים שמסלול חייהם העתידי היה ברור נטו יותר לבחור בקולג', בעוד שאלו ללא מסלול חיים ברור הצטרפו לצה"ל בחיפוש אחר שייכות והזדמנויות עתידיות. מניעים אידיאולוגיים היו בעיקר משניים, ומתגייסים ללא רקע תנועתי נטו אפילו פחות לבטא אותם. המחקר חוקר את הטריטוריה הלא ידועה של שירות צבאי בקרב חברי תפוצות, נושא שלא נחקר אך רלוונטי מאוד בעידן הנוכחי של הגירה המונית. המחקר מציע גם תרומה חדשה לתיאוריית הפעולה הקולקטיבית בסיכון גבוה, שכן הוא מביא את תשומת הלב לשתי קבוצות שבהן התעלמו במידה רבה: משתתפים ולא משתתפים שלא לקחו חלק במסגרת תנועת נוער.

[קישור למאמר](#)

Shakarchy, N., Tatsa-Laur, L., Kedem, R., Ben Yehuda, A., & Shelef, L. (2022). **Risk Factors Associated With Various Severities of Suicidal and Non-Suicidal Self-Harm Among Israel Defense Forces Soldiers—A Nested Case-Control Study.** *Military medicine*.

ניסיון התאבדות הוא גורם סיכון מרכזי להתאבדות בהמשך. מטרת המחקר הנוכחי הייתה להתמקד בהתנהגות אובדנית ובתזמון כדי לקבל הבנה טובה יותר של אוכלוסיות אלו. המחקר מבוסס על תיעוד רפואי של 246,866 חיילים ישראלים, שהדגימו ניסיונות התאבדות בחומרה משתנה, כולל מוות לאחר התאבדות שהושו לחיילים שלא הפגינו התנהגות מסוג זה.

[קישור למאמר](#)

שני אלמוג, שרית אלפיה-דימנט (2022). **מנהיגות צבאית בנוכחות קורונה: ניהול של פרדוקסים. בין הזירות.** גיליון 17.

בתקופת הגל הראשון של נגיף הקורונה (מרץ-מאי 2020) מפקדי צה"ל פעלו בסביבות שונות ובהן הופעלו הגיונות (לוגיקות) שונים ולעיתים אף מנוגדים. בתוך כך למשל, התבסס הגיון מארגן אחד עבור משרתים שהם הורים לילדים לעומת הגיון מארגן אחר עבור מי שהם לא הורים. הגיונות שונים אלה מייצרים מתח בין ערך האחידות והשוויון בנטל לבין ערך טיפול ייחודי בפרט ו-"תפירת" פתרונות המותאמים לצרכיו. חלק מההגיונות הללו היו נגזרות של מדיניות צה"ל וחלק אחר התהווה בשטח. כך או אחרת, היו אלה המפקדים שנמצאו בתווך – בצומת שבין ההגיונות הסותרים. בחודש אפריל 2020 נערכה הערכת-מצב מנהיגות צבאית במסגרתה רואיינו 33 מפקדים [1]. הערכת המצב נועדה למפות אתגרים מנהיגותיים מרכזיים ולסמן פרקטיקות פיקודיות המתפתחות בתקופת ההתמודדות עם נגיף הקורונה.

מאמר זה מציג חלק מהתמות שעלו בהערכת המצב, כמו גם הבנות נוספות שהצטברו בתקופה זו, מהזווית של התיאוריה המתפתחת בתחום החשיבה הפרדוקסלית והמנהיגות הפרדוקסלית.

פרדוקס הוא מתח הנוצר בניסיון ליישם במקביל דרישות סותרות, אשר אינן בלתי הגיוניות לכשעצמן. יישומן הבר-זמני נראה אבסורדי או לא-הגיוני (Lewis, 2000). הגדרה נוספת היא קיומם של שני מרכיבים תלויים זה בזה ובמקביל סותרים (Lewis, 2008 & Luscher). מדבריהם של המפקדים עולה כי קיים קושי לקיים את כלל ההנחיות הבריאותיות, שכן אלה לא בהכרח מייצרות תמונה כללית קוהרנטית. התמודדות המפקדים עם ההנחיות הייתה פרדוקסלית, שכן הם בו-זמנית מייצגים של המערכת כלפי חוץ וגם בעלי תפקיד ייצוגי כלפי פנים. זאת ועוד, תרבות ניהול הזמן והמשימות בארגון אף היא מאופיינת בהגיונות סותרים. דרך המשקפיים של המפקדים ניתן להתבונן על המנהיגות במערכת הצבאית כולה, אשר מאופיינת בניהול מתחים גם בתקופות שגרה ולא רק בעת חירום. בסוף המאמר יוצגו המלצות יישומיות עבור המפקדים והמערכת, כדי להתמודד בצורה מיטבית עם הפרדוקסים המנהיגותיים.

[קישור למאמר](#)

נגה הופמן-פלאם, אמיר אבשטיין (2022). המיומנות הנדרשת למנהיגות בדרג הבכיר. בין הזירות. גיליון 17.

תקופת הקורונה המחשה, ביתר שאת, שלמפקדים הבכירים נדרש סל כלים מגוון יותר שיאפשר להם לפקד גם ללא מגע ישיר עם פקודיהם. תופעה זאת אומנם הגיעה לשיאה עם פרוץ המגיפה והצורך בריחוק חברתי, אך היא מאפיינת הן את הריחוק האינהרנטי הקיים בפיקוד בדרג הבכיר, והן תופעות המאפיינות את צה"ל בשנים האחרונות כגון ביטולי אימונים מסיבות שונות, לוחות זמנים מאתגרים של המפקדים ואפילו ריבוי של מינויים משניים המונעים מפגש ישיר ותכופ עם הפקודים. מצב זה מחייב את הפיקוד הבכיר בצבא לשכלל את סל הכלים וללמוד להיות טוב יותר ביכולתו לייצר פיקוד-מקרב מרחוק. לתפיסתנו, לא מדובר רק בצורך אלא גם בהזדמנות להעמיק

את הידע והכלים הנדרשים לפיקוד הבכיר, ואף למסד את תהליכי פיתוח הידע וההכשרה לדרג זה. במאמר זה מחברי המאמר טוענים כי קיים הבדל משמעותי באופי הפיקוד בין דרג הפיקוד של הגדוד לבין דרג הפיקוד הבכיר של החטיבה, אשר מחייב למידה ורכישה של מיומנויות וכלים מנהיגותיים נוספים ושונים. בנוסף טוענים כי סוג מנהיגות זה, אותו הם מכנים "מנהיגות מקרבת מרחוק" מחייב עיסוק בשאלה כיצד מתרחש תהליך של מנהיגות והשפעה (כל השפעה, לאו דווקא כריזמטית) בקרב הפיקוד הבכיר אשר מפקד על ארגון באופן וירטואלי, וכיצד מפקדים בכירים יכולים לעצב ולהשפיע על היחידות ופקודיהם מרחוק.

[קישור למאמר](#)

תרבות, כוח אדם ומשאבי אנוש

אביטל דגן ושחם גלזר (2022). ייעוץ לפיתוח חוסן ארגוני בחיל האוויר בתקופת הקורונה. בין הזירות, גיליון 17.

מאמר זה בא לתאר זווית אחת מתוך התמודדות חיל האוויר עם התפרצות הקורונה- פריזמת החוסן הארגוני. תקופת הקורונה מהווה דוגמה לאירוע ייחודי, לא צפוי, המאתגר את החוסן על כל היבטיו. הכלי שיוצג במאמר זה התפתח במערכת הסוציולוגית ב-2019 בהקשר חירום ולחימה, ועבר התאמות למאפייני הקורונה והשלכותיה. כלי זה שימש להבניית החשיבה והשיח ולהשפעה מקצועית בהתמודדות עם האתגרים שזימנה המגיפה. זו חוויה ייחודית לתאר אירוע והתערבות מקצועית בעודם מתרחשים, ללא ידיעת "סוף הסיפור", או אפילו היכן אנו על ציר הזמן. מתוך צניעות וקוצר-ראות בנקודת זמן זו, מחברי המאמר ניסו לתאר את כלל ההיבטים שעמדו ועומדים לפנינו בזמן עבר ובהווה כמיטב יכולתם. חלק ממאפייני תקופה זו הם שינויים תכופים בתמונת המצב, המאפיינים וההשלכות. מה שהיה נכון לשלב הראשון, לא בהכרח מדויק ל"גל השני" וכן הלאה. עם זאת, אין בכוונתם לתאר במדויק את המצב בכל עת, אלא להדגים את פיתוח החוסן הארגוני באמצעות הכלי שלעיל תוך ניצול תקופת הקורונה כמקרה בוחן.

[קישור למאמר](#)

אושרי בר-גיל (2022). הסתגלות צה"ל לעבודה מרחוק על ידי אימוץ כלי עבודה מקוונים בתקופת הקורונה ומה ניתן ללמוד ממנה. בין הזירות, גיליון 17.

מגפת הקורונה ומגבלות הריחוק החברתי שנועדו למנוע את התפשטות הנגיף אילצו את צה"ל להסתגל למצב לא-מוכר ולמצוא דרכים חדשות לביצוע משימותיו. חלק מדרכים אלו היה כרוך באימוץ של טכנולוגיות, שיטות ונהלים לעבודה מקוונת על-מנת לאפשר ריחוק חברתי. בעוד שכלים טכנולוגיים אלו קיימים תקופה ארוכה, השימוש הצבאי שנעשה בהם היה מועט אך הוא בעת שצה"ל ניסה להסתגל למצב החדש. במאמר זה ננסה לבחון את קצב ההסתגלות הצה"לי לשימוש בכלים אלו בתקופת הקורונה, בכדי ללמוד כיצד ניתן לשפר את קצב ההסתגלות של צה"ל לשינויים הכרוכים בטכנולוגיה באופן כללי. המאמר מבוסס על סקרי קורונה שהתבצעו בקרב אוכלוסיית החובה והקבע; תצפיות היועצים ביחידות; ניתוח שיח בקבוצה מקוונת ושיח עם מקבלי החלטות בצוותי עבודה שונים. בעזרת מקורות אלו זוהו ארבעה ממדים מרכזיים –טכנולוגיה, אנשים, תהליכי התארגנות ומדיניות ארגונית. המאמר יתאר את הממדים הללו וינתח את הגורמים המרכזיים המשפיעים על קצב ההסתגלות בכל אחד. המאמר מסתיים בהמלצות המכוונות לשיפור קצב ההשתנות וההסתגלות הצה"לי באמצעות אימוץ טכנולוגיות בראי תהליכי השגרה והחירום הצה"ליים.

[קישור למאמר](#)

דודו גלעד ויפעת ברקו (2022). **ניצול הזדמנויות להאצת התרבות הדיגיטלית בצה"ל בתקופת הקורונה**. בין הזירות, גיליון 17.

החל ממרץ 2020 אנו חווים מציאות שונה ומאתגרת בהתמודדות עם מניעת התפשטות נגיף הקורונה ברחבי העולם וכך גם במדינת ישראל ובצה"ל. בשלב הראשון התמודדנו עם בלימת התפשטות הנגיף ובהמשך עברנו לתקופה ממושכת ולא ידועה של חיים "בנוכחות הנגיף" – שגרת קורונה". בנסיבות אלה כולנו חווים מציאות שאינה שגרתית המאופיינת בשינויים תכופים, בחוסר ודאות ובצורך לשנות את הרגלי העבודה וההתנהלות ולהתאימם למצב החדש.

תקופה זו משמשת הזדמנות להאיץ את הטrensפורמציה הדיגיטלית תוך שילוב בין היבטים טכנולוגיים לבין היבטים תרבותיים ומנהיגותיים לשם העצמת היכולות של צה"ל. ואכן, בתקופה זו התפתחו לא מעט יכולות דיגיטליות שסייעו לשמור את רציפות התפקוד בצה"ל ולסייע למרחב הלאומי. את הישגי מימוש הפוטנציאל ניתן כבר לראות בצה"ל. התשתיות, היכולות והכלים הטכנולוגיים שאגף התקשוב וההגנה בסב"ר וגופים טכנולוגיים בזרועות והפיקודים מספקים בחודשים האחרונים, מסייעים ליחידות להשתנות במהירות ולשמור על רציפות התפקוד – לעבוד מרחוק, ללמוד באופן מקוון, לקצר בירוקרטיות, לקבל החלטות מבוססות מידע ועוד. הדרך לבניית צה"ל כארגון דיגיטלי עוד ארוכה, אך תקופת הקורונה בהחלט אפשרה קפיצת מדרגה בפיתוח ובשימוש ביכולות, בעיקר בחוויית המפקדים והמשרתים, שהדיגיטל והטכנולוגיה יכולים לסייע לאפקטיביות וליעילותם הארגונית.

המאמר הנוכחי יבאר את המושג טrensפורמציה דיגיטלית ואת הממד התרבותי שמאפשר את ההשתנות הדיגיטלית. בהמשכו, יעסוק בבחינת הזדמנות שיצרה תקופת הקורונה להטמעת תרבות ארגונית המאפשרת טrensפורמציה דיגיטלית בצה"ל, ובמיוחד ביכולת של צה"ל לשמר רציפות תפקוד. לבסוף תופיע סקירה של כיווני הפעולה המרכזיים להמשך האצת התרבות והמנהיגות התומכות את הטrensפורמציה הדיגיטלית בצה"ל.

[קישור למאמר](#)

אביטל טרוסקנוב, מידד אבידר וגיא הוכמן (2022). **עיצוב התנהגות לשמירת הנחיות הקורונה בצה"ל**. בין הזירות, גיליון 17.

עם התפשטות נגיף הקורונה בישראל, עוצבו "הנחיות הקורונה" בצה"ל, שכללו בין היתר שמירה על ריחוק חברתי, עטיית מסכות והקפדה על היגיינה אישית ושטיפת ידיים. מטרתן של ההנחיות הייתה הגנה על המשרתים, כמו גם על הרציפות התפקודית ונראות הצבא בעיני החברה. עם זאת, נראה כי יחידות ומשרתים רבים התקשו לעמוד בהנחיות החדשות (נבט, פלד, טיארגין והמנחם, 2020, ב2020). על מנת לסייע בהתמודדות ייחודית זו, נערכה התערבות ארגונית שכללה מספר שלבים, תוך שימוש בעקרונות של "כלכלה התנהגותית" לעיצוב התנהגות ושיתוף פעולה מיוחד בין מכון המחקר, האקדמיה ומדור פיתוח-ארגוני בקריית ההדרכה. מטרת המאמר לשתף בתהליך ובמסגרת תיאורטית רלוונטית של חיבור בין ידע מדה"י בכלכלה ארגונית לסוגייה ארגונית בוערת. זאת, מתוך רצון להמשיך ולפתח את תחום המחקר וההשפעה הארגונית בכלים של כלכלה התנהגותית.

[קישור למאמר](#)

אסא כשר (2021). **אתיקה ישראלית בביטחון, בפוליטיקה באקדמיה ועוד**. בן שמן : כתר הוצאה לאור.

אתיקה מסמנת את הרף של ההתנהגות הראויה. אתיקה מדריכה את בעלי המקצוע (כל מקצוע) כיצד לפעול כראוי בשגרה ובמצבים מיוחדים, היא באה להדריך את חברי הארגון (כל ארגון) כיצד לפעול כראוי, והיא אמורה להדריך את ממלאי התפקיד (כל תפקיד) כיצד לנהוג כראוי

האתיקה בכל תחום מסמנת את הרף, שהתנהגות חייבת להיות מעליו כדי להיחשב ראויה. עבור כל תחום היא מציגה את מערכת הנורמות, כללי התנהגות, שכל הפועל לפיהם נוהג כראוי באותו תחום. היא מציגה מערכת של עקרונות כלליים, שמהם נובעות אותן נורמות. היא חושפת את מערכת הערכים של התחום שאדם מבטא כאשר הוא נוהג על פי אותם עקרונות ונורמות. מערכת ערכים של תחום מאפיינת את הזהות שלו - הזהות המקצועית, הזהות הארגונית או זהות התפקיד. ספר זה הוא מבחר מאמרים וקודים אתיים בתחומים מרכזיים : צבא, ממשל, פוליטיקה, מחקר מדעי, פעילות אקדמית ועוד. מאמרים וקודים אלה הם פירות הפעילות הייחודית של פרופ' אסא כשר. מכלול הפרקים של ספר זה מציג עיצוב ייחודי של חלק חשוב מפניה של מדינת ישראל.

[לתקציר הספר](#)

רשימת מקורות

אלמוג, שני (2022). השתקפויות של החברה בישראל בפקודות המנהיג הצבאי: ניתוח מקרה הרמטכ"ל. חברה, צבא וביטחון לאומי, גיליון 3.

אלמוג, שני ואלפיה-דימנט, שרית (2022). מנהיגות צבאית בנוכחות קורונה: ניהול של פרדוקסים. בין הזירות, גיליון 17.

בר-גיל, אושרי (2022). הסתגלות צה"ל לעבודה מרחוק על ידי אימוץ כלי עבודה מקוונים בתקופת הקורונה ומה ניתן ללמוד ממנה. בין הזירות, גיליון 17.

ברנע, אבנר (2022). האינתיפאדה השנייה והפתעה אסטרטגית: מקרה בוחן של מודיעין לריצוי קברניטים. חברה, צבא וביטחון לאומי, גיליון 3.

גלעד, דוד וברקו יפעת (2022). ניצול הזדמנויות להאצת התרבות הדיגיטלית בצה"ל בתקופת הקורונה. בין הזירות, גיליון 17.

דגן, אביטל וגלזר, שחם (2022). ייעוץ לפיתוח חוסן ארגוני בחיל האוויר בתקופת הקורונה. בין הזירות, גיליון 17.

דוסטרי, עומר (2022). לא מלחמה ולא שלום: התמודדות ישראל במסגרת העימות באזור האפור עם איראן וחיזבאללה. חברה, צבא וביטחון לאומי, גיליון 3.

הופמן-פלאם, נגה ואבשטיין, אמיר (2022). המיומנות הנדרשת למנהיגות בדרג הבכיר. בין הזירות, גיליון 17.

טרוסקנוב, אביטל, אביר, מידד והוכמן (2022). עיצוב התנהגות לשמירת הנחיות הקורונה בצה"ל. בין הזירות, גיליון 17.

כשר, אסא (2021). אתיקה ישראלית בביטחון, בפוליטיקה באקדמיה ועוד. בן שמן: כתב הוצאה לאור.

לוי, יגיל (2022). משבר הלגיטימציה של מודל גיוס החובה. עדכן אסטרטגי, כתב עת רב-תחומי לביטחון לאומי, גיליון 1 כרך 25.

עמרם, אליהב (2022). לקחים ותובנות מתוכנית היזמות Formula 1.0 (Covid-19) של אגף התקשוב וההגנה בסב"ר בצה"ל. בין הזירות, גיליון 17.

פריד, יורם (2022). **ההכוונה הצבאית של מערכת הלימודים בבתי הספר בתחילת שנות ה-50. חברה, צבא וביטחון לאומי**, גיליון 3.

רוסמן, אלישבע (2022). **שירות צבאי כמשפיע על תפיסות חברתיות בישראל: השסע הדתי-חילוני כמקרה בוחן. חברה, צבא וביטחון לאומי**, גיליון 3.

שרביט-ברוך, פנינה (2022). **פתיחת כלל תפקידי הלחימה בצה"ל בפני נשים. עדכן אסטרטגי, כתב עת רב-תחומי לביטחון לאומי**, גיליון 1 כרך 25.

Ashwal-Malka, A., Tal-Kishner, K., & Feingold, D. (2022). **Moral injury and cannabis use disorder among Israeli combat veterans: the role of depression and perceived social support.** *Addictive behaviors*, 124, 107114.

Cohen, H. (2022). **Marketing the Occupation to the Palestinians of the West Bank: Shabak Facebook Pages in Historical Context.** *Israel Studies*, 27(1), 1-34.

Furlan, M. (2022). **Israeli-Iranian relations: past friendship, current hostility.** *Israel Affairs*, 1-14.

Harwood-Gross, A., Weltman, A., Kanat-Maymon, Y., Pat-Horenczyk, R., & Brom, D. (2022). **Peace of mind: Promoting psychological growth and reducing the suffering of combat veterans.** *Military Psychology*, 1-11.

Lebel, Udi and Ben-Gal, Tzlil (2022). **Yearning for Meaning: Israeli Terror Casualties' Families Community and the National Bereavement Discourse.** In Ofra Mayseless and Pninit Russo-Netzer (Ed's) *Finding Meaning*. Oxford University Press.

Lebel, Udi, Ben-Hador, Batia, and Ben-Shalom, Uzi (2022). **Jewish Spiritualization as "Meaning Injection": An Ethnography of a Rabbinic Seminar in the Israeli Military.** In Ofra Mayseless and Pninit Russo-Netzer (Ed's) *Finding Meaning*. Oxford University Press.

Levi-Belz, Y., Dichter, N., & Zerach, G. (2022). **Moral injury and suicide ideation among Israeli combat veterans: The contribution of self-forgiveness and perceived social support.** *Journal of interpersonal violence*, 37(1-2), NP1031-NP1057.

Pakdaman, M., Shafiei Ghahfarokhi, O., & Farhadi, R. (2022). **A Critique of Ethics of War in the Israeli Defense Forces (IDF).** *Political Studies of Islamic World*, 10(4).

Yohanani, L. (2022). **High-Risk Transnationalism: Why Do Israeli-Americans Volunteer in the Israeli Military?** *In Sociological Forum*.

Shakarchy, N., Tatsa-Laur, L., Kedem, R., Ben Yehuda, A., & Shelef, L. (2022). **Risk Factors Associated With Various Severities of Suicidal and Non-Suicidal Self-Harm Among Israel Defense Forces Soldiers—A Nested Case-Control Study.** Military medicine.